

Nai Rogo Mai

Mai nai matau : Eratou taba koto oqo ena siga ni doladola na Prime Minister Voreqe Bainimarama, NJV Country Manager Greg Morris, kei na Turaga ni yavusa Nabukebuke Daniele Vakatawabai

Marautaka na NJV na nona veivuke ni veivakalivalivataki ki Namosi

Ea vakavotukana na nodra tatadra ni veivakalivalivataki na lewe ni tikina ko Namosi ni oti na nona laki dolava yani na veivakalivalivataki na liuliu ni matanitu o Voreqe Bainimarama enai ka 11 ni Sepiteba 2014.

“Ena nodra vosa ni doladola e bolei ira kina na gonevuli ena kena dodonu me sa toso cake na nodra rawaka vakavuli ena kena sa basika na veivakalivalivataki, sa rawa na vulici ni leseni ena bogi. E kaya ni sa vakarautaka na matanitu e dua na gacagaca ni veiqaravi esa tagici sara vakabalavu mai na loma ni tikina, ka era sana tautauvata kei ira era sa tu ena veikorolelevu, ni sa rawa me ra rarama talega ena bogi.

E marautaka na Namosi Joint Venture (NJV) me bau veivuke kivei ira na lewenivanua ena kena vakalivalivataki na loma ni tikina. Oqo na nona sauma na NJV na 5 na pasede, (\$24,000) ka lavaki mai na lewenivanua. Nai tuvatuva ni veivakalivalivataki mai Namosi ka vakatokai na Namosi District Electrification Scheme e tiki ni tuvatuva ni veivakatoroicaketaki ni matanitu kina taudaku ni veikorolelevu ni 2013, ka tiko na kena i sau vakailavo kina \$314,088.

Ea dua talega na nonai tavi vosa na Country Manager ni NJV ko Greg Morris ena siga ka dolava kina na veivakalivalivataki na liuliu ni matanitu.

“E kaya ni veivakatoroicaketaki oqo edua nai vakatakilakila ni nodrau cakacaka vata na matanitu kei na kabani, ka vakasucuma e dua na cakacaka ka veisautaka na nodra bula na lewenivanua. Tukuna o Morris ni a sega ni dredre na kena vakatulewataki na veivuke ni kabani, ni sa matata tu na veivuke levu e rawa me kauta mai na veivakalivalivataki ena nodra bula ena veisiga na lewenivanua. E kaya ni sa oti na veigauna eso era dau raica na kena vakarautaki na diesel me rawa ni yavalati kina na generator, ena kena vakararamataki na bogi me baleti ira na kena gonevuli.”

“E tomana o Morris ka kaya ni tuvatuva ni veivakatoroicaketaki ni NJV kina lewenivanua, e dau raica talega na kabani, me vevuke kina kena vakavinakataki na tabana ni bula, veivuke ena bisinisi lalai, nodra vaqaqacotaki na marama, kei na kena vakarautaki na vuli eso kina lewenivanua”

“E dau talei taka na NJV me dau veivuke ena veituvatuva
(continued on pg 2)

Mai vua na Country Manager

Mai vua na Country Manager ni NJV ko Greg Morris

Nai vola i tukutuku oqo e vakanamata tikoga kina ituvatua eso, e vakaitavi taki koya kina na NJV ena loma ni ono na vula.

E rabailevu sara na veituvatua oqo ka i vakatakilakila vinaka ni veika e rawa me basika kevaka eda cakacaka vata.

E dua nai vakarau tudei ni kabani, sai koya na kena cakacaka vata kei na mataniu, lewenivanua kei na itaukei ni qele e sa kena sagai me basika na vinaka. Au sa vakadinadinataka na rawaka e sa kauta mai nai tuvatuva eso vakaoqo.

E ka dokai vei au na noqu mai sureti meu vulagi dokai kina koro ko Delailasakau kei Namosi. Au rokova

vakalevu sara na veiqaravi levu dou a vakayacora, sa vakavotukana na veisau e rawa me kauta mai na veivuke ni kabani kina lewenivanua.

Au sa tuvakarau meu tomana nai tuvatuva ni noda cakacaka vata ena kena laveti cake tikoga kina na bula vakabibi na nodra bula e veisiga nai sausauvou ni vanua ena kena rawati na veitatadra eso era sa dui tuvana tu.

Ena loma ni 6 na vula sa oti oqo, keitou sa tomana tiko kina na neitou vakadikeva tiko na veitikina eso e baleta na veikabula era tu vakavolivoliti keda, vakabibi ena gaunisala na Namosi Road, na vanua era maroroi kina nai yaya, kei na veikau eso era

tiko veitikivi. Ena qai vakamacalataka tiko edua na neitoui vakaillesilesi na macala ni vakadidike eso e sa basika, kei na kena lavetaki yani na macala ni vakadidike kina ripote me baleta na revurevu ni veikabula.

Vinaka Vakalevu

(continued from pg 1)

Taba koto oqo na kena sa veidodoyaki yani na wa ni livaliva mai na loma ni tikina

eso e dau vakatoroicaketaka na bula ni lewenivanua, ka dau wanonova matua kina na vei porokaramu vakaoqo ni matanitu, era dau basika mai kina valenivolavola ni yasana.”

Era a vukei enai tuvatuva vakaoqo e rauta ni 254 na vale mai na lima na koro, rua na kena koronivuli, kei na dua na valenilotu, oqo ena loma tikoga ni tikina.

E tukuna o Matia Belana, e dua na gone fomu vitu mai na Namosi Secondary, ni vakavinavinataka na NJV ena nona veivuke kina cakacaka ni veivakalivalivataki kina veikoro ena loma ni tikina. Tukuna o Belana ni sa rawa mera vuli lesoni se era qarava eso na cakacaka ena bogi, ni

vakatautauvatani kei na veigauna sa oti, era dau vakayagataka tikoga na cina tabucagi. E kaya ni veivakararamataki oqo esa dua na veivuke levu kina gonevuli yadua, vakabibi ena kena laveti cake na nodra rawa ka vakavuli, ka sa rawa talega me ra vakayagataka na computer me baleta na nodra vuli ka. E tukuna ni sa sega ni ra qai vakalusia tale na nodra sede ena nodra dau sasaga mai kina koroturaga me ra mai qarava kina na cakacaka edau vakayagataki kina na computer.

E a vakaraitaka talega o Atonio Anasa na turaganikoro mai na koro ko Namosi na nona vakavinavinaka kina tuvatuva ni veivakalivalivataki oqo.

“Tukuna ko Anasa ni vakavinavinakataki na NJV ena cau e vakarautaka me baleta na veivakatoroicaketaki oqo. E kaya ni kena sa vakararamataki na vanua, e kauta tani edua nai colacola bibi kinai tubutubu/dauniveisusu. E kaya ni sa bula vakalevu na nodra lavo, era sa sauma tikoga e \$5 me baleta na livaliva ni macawa rua, oqori ni vakatautauvatani kei na nodra dau vakayagataka taumada tu na cina benisini, vakabibi na nodra dau vuli lesoni na gone ena bogi. Tukuna o Anasa ni sa rawa me ra vakayagataka nai yaya vakalivaliva, me vakataka na kato ni wailiwiwa, ka sa veivuke tu ena vakavure bisinisi ni dua na vuvale.”

Na nona laki dolava na veivakalivalivataki na Prime Minister kina koronivuli na Namosi District School

Dolava o Greg e dua nai tatakoso se i kawakawa

E a dolava o Greg Morris na Country Manager ni NJV e dua nai kawakawa ka ena vukei ira vakalevu na lewenivanua mai na koro ko Namosi kei Navunibau. E a dolavi nai kawakawa vou oqo enai ka 26 ni Okosita 2014.

E a dua sara na soqo lagilagi ena nodra tiko kina vaka lewe levu na qase, ko iratou na lewe ni komiti ka mata taki ira nai taukei ni qele, marama kei ira na gone. Era a tiko me ra vakadinadinataka na kena laki kotivi na reveni me i vakatakilakila ni kena dola nai kawakawa vou.

Na i tuvatuva ni veivakatoroicaketaki oqo, erau cakacaka vata kina na NJV kei ira na lewe ni koro, ka era kerea yani na veivuke ni kabani. E a vakadonui na kerekere oqo ena veivakadeitaki ni ra na vakarautaka na lewe ni koro na tamata cakacaka, ka vakarautaka na NJV na veigacagaca kece tale eso ka tiko na kenai sau vakailavo kina \$6,000.

E a taura e rua na vula na kena vakacavari nai tuvatuva ni veivakatoroicaketaki oqo.

“E dua na tikina bibi e dau tutaka na NJV, sai koya na kena taqomaki na bula, tukuna o Morris ni ra taqomaki vinaka na lewenivanua ena kena dabe nai kawakawa vou oqo.”

“Tomana o Morris ka kaya ni kena tara nai kawakawa vou oqo, ei vakatakilakila vinaka ni veika e rawa me kauta mai na nodrau cakacaka na NJV kei na koro, ka vakarawarawataka

Kotiva tiko ko Greg Morris na Country Manager ni NJV na reveni kinai kawakawa vou ka tiko na kenai sau vakailavo kina \$6,000.

sara na nodra bula na lewenivanua. Nai kawakawa oqo e vakaleleca na lewenivanua mai na dua na tai kina dua tale, e sala vata talega na vakanananu ni virikawakawa ka tutaka tiko na NJV, ena kena veivuke me baleta na kena tarai cake na bula ni lewenivanua”

“ E rawa me vakarautaka na NJV na veituvatuva eso me baleta na nodra vukei na lewenivanua, ia na veikatuba ni veivuke e rawa me dolava na kabani, ena dodonu me vakasamataki vinaka ni bera ni taurivaki, ena kena vinakati me basika ga kina na vinaka. E vakanamata tu na NJV ena nona cakacaka vata kei na lewenivanua ena vuku ni kena vakatoroicaketaki na bula.

Era a vakavinavinakataka na lewenivanua na veitokoni ni NJV , ka

vaka kina oqo na veika e vakaraitaka o Pio Tabusei na liuliu ni koro ko Namosi.

“E sa luvata laivi vei keimami e dua nai colacola bibi na NJV ena kena tara nai kawakawa, ena veivuke nai kawakawa oqo kina lewenivanua raraba ena nodra dewa tiko mai na koro e rua ko Namosi kei Navunibau. Vinaka NJV na vakarawarawataka vei keimami na bula, vakabibi vei ira na luvei keimami ena nodra gole ki vuli kei na neimami dau gole ki Lotu.”

Ena veigauna e liu, vakabibi ena gauna ni draki suasua, era sa sega ni dau takoso rawa tu na lewenivanua, ena so na gauna era dau waraka me dau lutu na wai se era na muria na gaunisala balavu me rawa ni ra dewa kina ki tai.

Era marautaka na gonevuli ena Primary kei na Secondary na nodra sa kosova na ikawakawa vou ni oti edua na siga ni vuli

Vakacegu na lewenivanua e na i tuvatuva ni cakacaka vata

Ena Jiune ni yabaki oqo e a taurivaki kina e dua na porokaramu ena vanua ka semati kina na NJV, oqori kina tikina ko Namosi kei na tikina ko Waidina. Oqo na porokaramu ni veivakararama taki vei ira na lewe ni koro, era sega tu ni rejisita kina matabose ni lavo musuki kei na tikina e baleta na nodra naba ni vakacavacava.

E a vakarautaka na porokaramu oqo na NJV, ia e vakavotukana na sasaga oqo ena veitokoni ni 4 na tabana vakamatani, na Matabose ni lavo musuki, tabana ni kasitaba kei na vakacavacava, na nona valenivolavola na rejisita kei na valenivolavola ni veidigidigi.

E a vakarautaki rawa talega nai tuvatuva oqo ena veivosaki ka vakayacori tale tikoga kei na valenivolavola ni yasana, ka kauwai sara vakalevu enai wiliwili ni lewenivanua ena loma ni tikina e rua, e sega tu na nodra vola ni sucu, kei ira era sega tu ni rejisita me ra vakaitavi ena veidigidigi levu ni 2014.

Eratou tauya tini tiko na lewe ni dua na timi ka ratou sikova tiko e rua na koro ena loma ni dua na siga ena loma ni va na siga. Era a qaravi enai tuvatuva oqo e 7 na koro, oqo na koro ko - Namosi, Narukunibua, Waivaka, Delailasakau, Nasevou, Nasele kei Nasirotu. E tiko sara kina 86 na nona yabaki ni bula o koya e qase taudua ena veiqaravi oqo, ka yabaki 6 o koya e gone taudua.

Era a marautaka vakalevu na lewenivanua na kena vakarautaka na NJV na porokaramu oqo.

Ni oti nai ka 4 ni siga ni veiqaravi, erau a rejiitataka rawa na matabose ni lavo musuki kei na tabana ni kasitaba kei na vakacavacava e 500 na lewenivanua, eratou lewe 43 na rejisita kina valenivolavola ni veidigidigi ka lewe 48 kina valenivolavola ni rejisita. Era a lewe 691 taucoko na lewenivanua era a qaravi ena porokaramu oqo.

Registration of members at Delailasakau village

Dua talega na nona card cokovata ni matabose ni lavo musuki kei na vakacavacava edua na gone yabaki 6 mai na koro ko Narukunibua

Na kena vakacagau tiko na rejisita ena koro ko Nasevou

Na veitokoni kina i soqosoqo ni dauteitei kei na susu manumanu e Namosi

E solia na NJV e \$20,000 na dola kina i soqosoqo ni dauteitei mai Namosi na Namosi Farmers Group. Na veivuke oqo e sala muria na kerekere ka vakauti mai na tabana ni teitei kei na matabose ni yasana ko Namosi. – oqo e dua na nodra sasaga vata na veitabana eso me baleta na kena laveti cake na bula.

Na tikina ko Namosi ka semati kina vanua ka veiqaravi kina na NJV. Oqo na koro koro ko Navunibau, Namosi, Nasigatoka, Narukunibua kei Waivaka.

Nai soqosoqo oqo era lewena e 10 na dau teitei mai na 5 na koro. E a veidigitaki na tabana ni teitei kina lewe 10 oqo me ra lewena nai soqosoqo. E vuavuai vinaka sara na nodra vakarautaki nai lawalawa oqo ena nodra dau sikova na dau vakauivoli ki vanuatani na loma ni tikina ena veiyarua na macawa. Oqo na nodra dau laki volia tiko na

dalo enai lavo qaqa mai vei ira na dau teitei.

Nai tuvatuva oqo vei ira na dau teitei e kenai naki me rawata e tolu nai tuvatuva bibi:

- Vakalevutaki nai voli ka me ceguva rawa talega na gagadre ni makete.
- Vakadeitaki tiko na rawa ka vakailavo, vakadeitaki na makete ka laveti vakakina na bula ni dauteitei.
- Me vakavotukana nai tuvatuva

oqo kina lewe ni tikina.

E sa oti oqo e dua na yabaki na nodra lako curuma tiko na vuli vakarautaki eso na lewe ni soqosoqo oqo.

Ena Jiulai ni yabaki oqo e laki solia na D/O veivuke e Navua, ko lokobo Waqanidrola eso nai yaya ni teitei kei na veiyaya eso ni veivuke kivei ira na lewe ni soqosoqo. E vakayacori na soqo oqo mai na koro ko Namosi, oqo e dua na veivuke ka veivuke kina vakailavo na NJV.

Na nona sa vakadewataka na DO-Navua nai yaya ni teitei eso, kivei ira na lewe ni soqosoqo

Na nodra laki sarasara na lewe ni soqosoqo kina dua nai teitei mai Navua

Na veitokoni kina i soqosoqo na Naitavuni Ginger Co-operative

E dua nai tuvatuva ni tei ginger, ka veitokoni talega kina vakailavo na NJV, esa vaqacotaka sara tiko na veiwekani ni NJV, matanitu kei na veikoro ena loma ni tikina ko Waidina.

E a tauyavu nai soqosoqo na Naitavuni Ginger Co-operative ena Jiulai ni yabaki oqo ka ra lewena e 55 na koro. Era lewe 23 mai Nasevou, lewe 7 mai Delailasakau, lewe 13 mai Nasele, kei na lewe 12 mai Nasirotu.

Enai tuvatuva oqo, e lalawataka tiko na Naitavuni Co-operative me vakalevutaka na kenai voli, me ceguva rawa kina na gagadre ni makete ena noda vanua kei na kena mai vanuatani. E kilai na ginger ni Viti ena vakatagedegede e tiko kina, na vuna e sa tubu cake tikoga kina na gagadre mai na makete.

Ena kena dikevi malua tale tiko nai tuvatuva oqo kei na vua ena vuataka, e a veivakadonui na NJV me na veivuke kina vakailavo. E tiko nai sau vakailavo ni tuvatuva oqo kina sivia e \$85,000. Era solia na lewenivanua e \$50,000 (59%), na NJV e solia e \$24,477 (29%) ka na solia na matanitu e \$10,523 (12%).

Na vakanananu e koto ni vinaka ka na basika kina lewenivanua, edua nai tuvatuva ni vakavurei lavo totolo sara, basika na vakavure cakacaka, vakaduri bisinisi lalai vei ira na tu ena

Eratou vakadikeva tiko na vakaillesilesi ni tabana ni teitei na vei sore ni kau

taudaku ni veikorolelevu, vakavinakataka na bula vakailavo, laveti cake na bula ena veisiga, ka vakasucuma na kila ni tei ginger ka vakadewataka kina vei tei tale eso.

“Tukuna na chairman ni Co-operative o Pio Kelekeleivalu ni ra kalougata na lewe ni soqosoqo ni okati koya yani na NJV kinai tuvatuva oqo, vakabibi ena gauna e gadrevi vakalevu kina na veivuke. Na veivuke vakailavo mai na NJV ena laveta cake sarana rawaka ni Ginger kinai soqosoqo, ka dolava talega na vei katuba eso ni veivakatoroicaketaki kinai soqosoqo kei ira na lewena.

Nai matai ni wavoki ni kena dikevi tiko na cakacaka esa qaravi tiko e sa vakayacora na tabana ni teitei, era sa waraka tiko oqo na dauteitei me ra dewa yani kinai vakatagedegede ka tarava.

Vakavinakataki na nodra sitoa ni soqosoqo ni tina na Seniqumu

E nai ka 26 ni Okosita e a vakayacori kina e dua na soqo levu mai na koro ko Delailasakau. Oqo na soqo ni nona laki dolava yani na Country Manager ni NJV ko Greg Morris na nodra canteen nai soqosoqo ni tina na Seniqumu mothers club. Na canteen qo e a vakavoutaka na NJV.

E a tauyavu taki na canteen oqo ena 1983, ia e a sa laki yacova sara e dua nai tuvaki ca sara ni oti na kena ravuta e vica na waluvu, leqa vakailavo kei na kena sega ni cicivaki vakavinaka.

Era a kerea na komiti ni soqosoqo vakamarama na veivuke ni NJV, e a sega ni vakasuka na NJV, ena kena dodoliga me vukei ira na marama, ka tiki ni tuvatuva ni kabani me baleta na nodra dau vukei na lewenivanua.

Ena i tuvatuva oqo, e a vakarautaka na NJV nai yaya me baleta na kena vakavinakataki na canteen, ka era vakarautaka nai soqosoqo na matai kei na tamata cakacaka me ra qarava na veivakatoroicaketaki oqo.

Ena i tekivu ni vula o Julai e a sa yaco yani kina koro nai sevu ni yaya ni kena vakavinakataki na canteen, me yacova na kena laki dola. Ena nona vosa ni doladola o Greg Morris

Era taba toka oqo na Country Manager kei na so na marama era lewena na nodrai soqosoqo na marama

e a veivakadeitaki kina ko Morris kivei ira na marama ni matata vinaka tu kina NJV nai tavi bibi edau vakacolati vei ira na marama me baleta na kena vakatoroicaketaki na koro. E kaya ni Seniqumu e dua na senikau vakaitaukei, ka kaya ni sa koto na nona vakanuini ni na se me vaka na Seniqumu na nodra sasaga na marama ena kena cici vaki na nodra bisinisi ena veisiga ni mataka.

E a vakadewa taka talega na nona vakavinavinaka na peresitidi ni soqosoqo ni tina e Delailasakau kina NJV.

“E kaya ni tuvatuva oqo e kauti ira vata mai na marama ka vakasucuma e dua na yalo vou ni nodra cakacaka vata. E vakavinakataka na NJV kei na kena Country Manager ena veisau levu esa kauta yani kina nodra bula.”

E ciqoma tiko na peresitidi ni nodrai soqosoqo na marama e Delailasakau edua na veivuke mai vua na Country Manager

Na kena kotivi na reveni, ka vakatakila na kena sa dola na Canteen

Vakavinavinakataka na Namosi Primary na NJV me baleta na nodra vale ni kana

Ena guiguilecavi dredre kivei ira na gonevuli ena Namosi Primary na kena mai dola na nodra vale ni kana vou. E a veitokoni kina vale ni kana oqo na NJV. E a tara taumada na vale ni kana oqo ena 1970, ka sa laki yacova e dua na vakatagedegede lolovira ka sa laurai ni sa sega ni vinaka kina nodra bula na gonevuli kevaka ena vakayagataki tikoga.

E a mai kuri ni leqa kivei ira na gonevuli na kena takoso na Minisitiri ni bula me sa sogoti na vale ni kana, ena kena sa sega ni yacova na vakatagedegede lavaki.

Erau a qai vakayaco veivosaki na veiliutaki ni koronivuli kei na Minisitiri ni vuli me sa kerei na veivuke vakailavo kina NJV ena kena vakavinakataka na vale ni kana.

“Tukuna na qasenivuli liu e Namosi o Morosio Cavuilati ni ratou a kere veivuke kina NJV, ka sega ni qai wele na kabani ena kena vakadonuya me solia e \$20,000 me sa tara kina na vale ni kana vou.

Na kena se vakavinakataka tiko na vale ni kana

“E a tomana na NJV na nona veivuke ena nona vakarautaka tale e \$3,000 mera vakani kina na cakacaka bole ena kena tara na vale ni kana vou. Tukuna o Cavuilati ni nodra ligavata na NJV kei ira na lewenivanua e a rawa me duri cake e dua na nodra vale ni kana vou na gonevuli. E kaya ni oqo e dua talega nai vakatakilakila vinaka ni qaqaço ni veiwekani e koto kina NJV kei ira na lewenivanua ena loma ni tikina ko Namosi.”

“Ena vukudra na veiliutaki ni koronivuli kei ira na kenai vakaillesilesi, au via vakavinavinaka taka na NJV ena veivuke levu, ka sa mai rawa kina e dua na neimami vale ni kana vou e koronivuli.”

Tukuna o Teresia kei Emori e rua na gonevuli mai na koro ko Namosi, ni ra sa marau na gonevuli ni sa rawa me dua na nodra vale ni kana vou, ka sa na oti kina na nodra kana tu ga ena varada ni rumu ni vuli.”

Na vakatoroicaketaki ni gaunisala kei na tabana ni draki mai na Dunn Family estate

E a dabe e dua nai vakarau ni draki ena nodratou qele na vuvale na Dunn mai Toguru e Navua, ka vakatoroicaketaka na NJV na gaunisala vakaitaukei

ka gole vaka tiko kina nodratou tikoiko na vuvale na Dunn. E tiko nai sau vakailavo ni kena vakatoroicaketaki na gaunisala oqo kina \$17,300. Esa rawa talega me vakayagataki na gaunisala oqo ena gauna ni draki ca.

Oqo na gaunisala, ni oti na kena vakavinakataka

Na l taba ni gaunisala ni bera na kena vakavinakataka

Tekivutaki na bai ni bulumakau e Waivaka

Esa vakarautaki e dua na tiki ni qele 30 na eka me baleta na kena tauyavutaki na cakacaka ni susu bulumakau. Eratou taukena na qele oqo na mataqali ko Nabuacoko mai na koro ko Waivaka.

Eratou duavata enai tuvatuva oqo na NJV, na mataqali Nabuacoko kei na tabana ni teitei kei na susu manumanu. E a solia na NJV e \$20,000 kina tuvatuva ni veivakatoroicaketaki oqo. Esa tauyavu na mataqali ena 20 na luveni bulumakau ka ratou sa vakadeitaka ni ratou na qarava me vakavotukana na sasaga oqo.

E vakavinavinakataka na gusu ni vosa ni mataqali o Milio Raiyawa ena veitokoni ni NJV, ka vakaoqo na veika e vakaraitaka.

“Au vakavinavinakataka na NJV ena veivuke levu e solia me vakavotukanataka kina na neimami tatadra. Na tuvatuva oqo ena vakavurei lavo kina mataqali, vakauasivi na kena sa na rawa me laveti cake na neimami bula na lewe ni mataqali, kevaka madaga e nanuma na kabani me sa vakasuka ena dua na siga.”

Vakatoroicaketaki na tabana ni wai ena koro ko Namosi

E a tekivutaki na cakacaka ni kena vakatoroicaketaki na tabana ni wai ena koro ko Namosi ena Me ni yabaki oqo. Oqo e dua nai tuvatuva erau cakacaka vata kina na NJV kei na matabose ni wai ena noda vanua. E a solia na NJV e \$9,500 me cau ni koro kina veivakatoroicaketaki oqo. E rua nai katolu e sauma na matanitu. Nai tuvatuva oqo e okati kina na kena vakavinakataka na ibono ka sa tiko rawa, paipo lelevu ni wai, ka se qaravi tiko na kena ta e dua nai vakaso ka namaki me na vakacavari enai ka 9 ni Okotova.

Vuli ni veika vakailavo e Delailasakau

O ira na lewe ni vuli

Erau a vakarautaka vata na NJV kei na baqe na Westpac e dua na vuli me baleta na veika vakailavo mai na koro ko Delailasakau, Waidina. E vakayacori na vuli ena vula ko Jiulai.

E a taurivaki na vuli oqo, ni oti e dua na nodratou kerekere nai soqosoqo vakamarama e Delailasakau, kei na veitalanoa erau vakayacora vata na vakaillesilesi mai na NJV kei na valenivolavola ni yasana.

Era a lewena na vuli oqo e 22 na lewenivanua, 16 na marama ka 6 na kena turaga, ka dolava na vuli oqo na Roko Veivuke e Naitasiri.

E a solia na nona veitokoni na Roko veivuke ena vuli oqo, ka kaya ni vuli e dua nai tuvatuva ni kena sagai me ra vakayagataka vaka matau na nodrai lavo na lewenivanua. E a vakavinavinakataka talega na NJV ena kena tomana

tikoga na veivuke kivei ira na lewenivanua ena porokaramu eso ni veivakatoroicaketaki, vuli kei na veituvatuva ni cakacaka tale eso.

Ai naki ni vuli ka rau vakarautaka e rua na vakailleslesi mai na baqe na Westpac, me veivakararamataki, vakayaragitaki, ka vakadeitaki ira lewe ni vuli, ena kena vakayagataki, ka maroroi na nodra sede. E a tiki tiko ni vuli oqo na kena tuvai e dua nai tuvativa ni veika vakailavo, na vakayagataki kei na kena maroroi nai lavo, vakaivola taki ni veika vakailavo, na dinau kei na kena cakacakataki.

“E a cauraka o Josephine Qalo e dua na lewe ni vuli, na nona vakavinavinakataka na NJV ena vuli e vakarautaka kina lewenivanua. E kaya ni na vukei ira sara vakalevu ena nodra dau vakayagataki lavo vakamatau. E kaya, e liu ni dau gole kina basa, edau suka lala mai. Nikua esa taurivaka tiko eso na veika esa vulica rawa ka sa veivuke sara vakalevu ena qaravi na nona matavuvale.

Era a uqeti na lewe ni vuli me ra bula taka saraga na veika era sa vulica me rawa ni veisautaka talega na na nodra rai na lewenivanua.

Eratou a lewe talega ni vuli ko Josephine Qalo, Vasiti Nuya, kei Veronika Conokonoko

Tekivutaki nai otioti ni tuvatuva ni cakacaka ni vakacoko

Esā tekivutaka na NJV nai otioti ni vakatagedegede ni tuvatuva ni veivakacokotaki mai na kebae Waisoi. E okati ena cakacaka oqo ana kena sogoti na qara eso era a biuta tu na vei kabani era a vakadidike taumada kina, vakacokotaki eso na gaunisala ka sa sega ni qai vakayagataki. Mai na vakadidike esa qaravi taumada, ni oti na cakacaka ni vakacoko kei na cakacaka eso e qaravi tiko, esa laurai ni sa tubu vinaka sara mai na veikau ga ni vanua koya. Ena tomani tikoga nai tuvatuva oqo, ni sa vakadindinataki na taucoko ni rairai ni vanua; koya, na vanua e vakayacori kina na cakacaka kei na vanua e sega ni vakayacori kina e dua na cakacaka.

Oqo edua nai vakatakilakila ni gaunisala ka dau muri taumada ka sa mai vakacokotaki ena gauna oqo

Na vanua ni qivaqiva ni NJV ka vakacokotaki ena 2012

Na vanua ni qivaqiva taumada ena Waisoi North

Gaunisala makawa ka koto ena Waisoi East

Gaunisala kina vanua ni qivaqiva ka koto ena Waisoi West

Vakayagataka na NJV e 1.28 na milioni ena nodra vukei na lewenivanua

E tiki tiko ni tuvatuva ni NJV, sai koya na nodra vukei na lewenivanua ena loma ni tikina ko Waidina kei Namosi ena kena tarai cake na nodra bula. Ena vuqa na tuvatuva esa taurivaki oti e semati koya na NJV kina veitabana vakamatanitu ena vuku ni veivakasalataki ni bera ni vukei ira na lewenivanua. Ena kena vakadeitaki tiko na kena savasava ka matata na cakacaka e qaravi, e

koto kina e dua nai tuvatuva ena kena dau dikevi sara vakavinaka na vei kerekere taucoko ni veivuke e ciqomi. Edau laurai na nodra na vakaitavi talega kina na itaukei ni qele kei na kena semati e dua na veiwekani me vukea na kena tarai cake ni tuvatuva e taurivaki. E tiki talega ni veivuke ni NJV, sai koya na nodra vakatavulici na marama kei ira nai tabagone. E vakarautaka

talega na NJV na veivuke ni vuli ena nodra vukei na gonevuli ena tikina ko Namosi kei Waidina, oqo ko ira era sa yacova na vuli torocake.

Esa yacova kina na \$1, 281,871 nai lavo esa veivuke oti kina na NJV kina lewenivanua vakatekivu mai na 2010 kina Jiune ni 2014.

Oqo na kenai tuvatuva ni vakayagataka lavo:

Vanua e vagolei kina na veivuke	Kena I sau vakailavo(\$F)	Inaki
Veivuke ni sikolasivi mai na NJV	873,907	Me ra vukei na gonevuli eso era curu kina univeseti kei na vei vuli torocake tale eso.
Tabana ni teitei	120,602	Okati kina na cakacaka e baleta na ginger, susu bulumakau, tobu ni ika, nodra vukei na dauteitei lelevu ena tikina ko Namosi, vale ni bucibucini, kei na kenai tei.
Tuvatuva lelevu eso	103,669	Okati kina na vakavinakataki ni tabana ni wai, nodra cau na lewenivanua ena tuvatuva ni veivakalivalivataki e Namosi, veivuke kina veikoronivuli kei na tara valenilotu.
Ira na cakacaka vakagauna	57,554	Nodra vakacacacakataki na sega ni cakacaka tudei mai na veikoro ka vukea vakalevu na veitosoyaki ni lavo ena kedra maliwa na lewenivanua.
Veivuke raraba ni vuli	52,642	Veivuke kina veivakaiyayataki, yaya ni vuli, icovi, veivuke ena kumuni lavo kei na vuqa tale
Vuli kei na veivakacokotaki	43,172	Vuli kei na veivakacokotaki vakauasivi vei ira na marama kei nai tabagone.
Veivuke raraba	30,342	Veivuke kina nodra kumuni lavo na lewenivanua, vale ni wai, tuvatuva ni lotu, vakavinakataki ni misini eso oka kina na generator.

Veivuke kina lewenivanua kei nai tuvatuva ni cakacaka.

Ena kena laurai me vakavotukana na veivuke eso e solia na kabani ena vuku ni kerekere mai na lewenivanua, e a vakadabera kina na NJV eso nai tuvatuva ena kena dikevi taucoko vakamatau na kerekere e ciqomi, ka vaka koto oqo nai tuvatuva edau muri:

1. Na kerekere e tiko na kenai sau vakailavo kina \$3,000 se lailai sobu me dau vakatokai me cau ni kabani, ia na kena e levu cake era sa vakatokai me dua nai tuvatuva ni cakacaka se veivakatoroicaketaki.
2. Na kerekere taucoko e ciqomi ena dodonu me koto kina na veivakadonui ni vei komiti oqo : komiti ni veivakatoroicaketaki, komiti ni koronivuli, komiti ni lotu kei na vei komiti tale eso era sema kina kerekere e vakauti kina kabani
3. Me sa koto e dua nai lavelave ka vakadeitaki kina nai sau vakailavo ni veivuke e gadrevi.
4. Na nodra vakaitavitaki ira na lewenivanua se na kena koto e dua na nodra cau me rawa ni ra na cuqena na cakacaka era via qarava.
5. Ke gadrevi, me na dua na veivakadonui ni matanitu enai tuvatuva ni cakacaka e via qaravi.
6. Na kena vakatakilai vakamatata, kevaka era semati kina tuvatuva ni cakacaka e via qaravi na veitabana vakamatanitu. Oqo na kena vakadeitaki tiko na qaravi ni tuvatuva.

Na nodra vakaitavi na veitabana vakamatanitu kei na lewenivanua kina dua nai tuvatuva ni cakacaka e vakadeitaka na sasaga.

(continued on pg 12)

(continued from pg 11)

Veivuke ni nodra qaravi vakavuniwai na lewenivanua

Tuvatuva me dau muri.

E koto kina NJV e dua na kena mata timi ni tabana ni bula ena vuku ni kena dau taqomaki tikoga na bula ena veigauna kece. Edau ciqoma ena veigauna eso na NJV na qiri mai vei ira na lewenivanua e Namosi kei Waidina ena nodra kerea na veivuke ni tabana ni bula ni kabani, eso era kisi bibi sara. Ena kena laurai me semati tikoga na nodra qaravi na lewenivanua kinai tuvatuva ni matanitu, e a vakadavori kina e dua nai tuvatuva me na dau muri. Erau a

tiki talega ni veivosakitaki ni tuvatuva oqo, ko irau na nasi mai na tikina e rua. Na nodrau okati na nasi e rua oqo, e vakadeitaki talega kina na veiqaravi eso e veiganiti kei ira na lewenivanua. Nai tuvatuva oqo e dolava talega na katuba ni nona vaqacacotaka na NJV na kena dau cakacaka vakaveivolekati kei na matanitu.

Na sausaumi

Salavata kei nai tuvatuva ni sausaumi ka sa veivakadonuitaki ka sainitaki oti kei na veimataqali eso, sa tomana tikoga na NJV na nona sausaumi ena vuku ni veicakacaka eso e vakayacora tiko.

Ni oti na kena wali na duidui ni yalayala ni qele mai na mataqali ko Nabuacoko kei na mataqali Nakuvukuvu, e sa vakadeitaki ni tuakena talega nai tatakoso ena uciwai na Waidina na Mataqali ko Nabuacoko. E sa mani saumi kina vei iratou na kena i vakacavcava ka saumi lesu kina yabaki 2009. E dau vakayacori na sausaumi ena vei ya tolu na vula ka saumi saraga vakadodonu kina akaude ni baqe nona nai taukei ni qele, vaka vo ga na kena ka saumi kina matabose ni qele maroroi ni taukei.

Esa koto taucoko na levu ni sausaumi esa vakayacora na kabani me yacova na Jiune ni 2014 kina \$736,661.

iVola ni vakavinavinaka

Kina NJV,

Na luvequ goneyalewa ko Mere Lawakeli ka qarava tiko na taba ni vuli na Diploma of Information Technology ena koronivuli na Fiji National University. Esa mai vakacavara o Mere na nona vuli ena vula sa oti.

Na kena vakacavari rawa na vuli oqo, e a sauma taucoko na vuli na NJV. Au via taura na gauna vinaka oqo, meu vakavinavinakataka na kabani, kei kemuni yadua na kenai vakaillesilesi, ni a veivuke ena gaunisala cava ga, ka vuna na kena mai vakacavari vinaka na vuli. Au marau kau dokadoka taka meu vakaraitaka yani ni sa cakacaka sara tikoga ena gauna oqo o Mere kina kabani na VT Solutions. Esa na tauri vola tiko na luvequ enai ka 12 ni Tiseba. E sega na vosa meu vakamelea rawa kina na veivuke levu dou sa solia kina noqu vuvale, ni sa matata vinaka tu vakasigalevu, ke a sega na NJV, ke a sega ni vakacavara na nona vuli ko Mere.

*Vinaka Saka Vakalevu
Iliviema Lawakeli.*

Vosa ni Vakavinavinaka

E vakavinavinakataka na nona valenivolavola na talai veivuke ena wasewase e loma na kabani na NJV ena kena vakailavo taka nai tuvatuva ni cakacaka ni tei ginger e Naitavuni na Naitavuni Ginger Project. Oqo e sai vakaraitaki ni nona dinata na nona i tavi na NJV kivei ira na lewe ni vanua ka sa vakaraitaka talega ni sega ga ni kani vosa walega ia e dau vakayacora sara ga na nona veivuke.

*IHRDP Divisional Manager
Marika Naiyaga*

Nai Rogo Mai

Nai Rogo Mai NJV is published by the Namosi Joint Venture, PO Box 14862, Suva. For enquiries please contact 7738 890